

Dnro 9651/93/22

15.11.2022

Eduskunta, Tiedusteluvalvontavaliokunta

tiv@eduskunta.fi

Tiedusteluvalvontavaliokunta torstai 17.11.2022 klo 8.15 / Asiantuntijapyyntö / K 13/2022 vp

Apulaistietosuojavaltuutetun asiantuntijalausunto tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2021

Tiedusteluvalvontavaliokunta on pyytänyt toista tietosuojavaltuutetun toimiston apulaistietosuojavaltuutetuista kuultavaksi tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2021.

Kiitän mahdollisuudesta lausua ja lausun kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä

Tietosuojavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton kansallinen valvontaviranomainen, joka valvoo tietosuojalainsäädännön noudattamista ja jonka valvontatehtävä ulottuu esimerkiksi kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn suojelupoliisin ja puolustusvoimien toiminnassa. Tiedustelutieto sisältää myös henkilötietoja, joiden tallettamisesta rekistereihin ja muusta käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä annetussa lainsäädännössä. Näin ollen tietosuojavaltuutettu valvoo myös tiedusteluviranomaisten harjoittaman henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta.

Tietosuojavaltuutettu valvoo suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen henkilötietojen käsittelyä sekä muiden sisäisen turvallisuuden viranomaisten suorittamaa tiedusteluun liittyvää henkilötietojen käsittelyä (ml. rikostiedustelu) henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, *rikosasioiden tietosuojalaki*) annetun lain mukaisesti.

Kuten tiedusteluvalvontavaltuutettu tuo kertomuksessaan vuodelta 2021 esille, ovat valtuutettujen tehtävät tiedustelutietojen käytön valvonnan osalta rinnakkaiset. Tietosuojavaltuutettu valvoo henkilötietojen käsittelyä, kun puolestaan tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoo tiedustelutoimintaa ja siinä käytettäviä toimivaltuuksia, joihin voi liittyä myös henkilötietojen käsittelyä.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksessa kuvatulla tavalla tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama valvonta painottuu tietojen hankkimiseen tiedustelumenetelmiä käyttämällä ja tietosuojavaltuutetun harjoittama valvonta tiedustelutietojen rekistereihin tallettamiseen ja rekistereihin talletettujen tietojen käsittelyyn. Tämä valvontatehtävien rinnakkaisuus voidaan kuvata myös henkilötietojen lainsäädännön termin seuraavasti: Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama valvonta painottuu henkilötietojen keräämiseen ja tietosuojavaltuutetun harjoittama valvonta muuhun henkilötietojen elinkaaren mukaiseen käsittelyyn (kuten tallettaminen, säilyttäminen, muokkaaminen, ha-

ku, käyttö, luovuttaminen ja poistaminen) tässä alkuperäisessä tai sen kanssa yhteensopivassa henkilötietojen keräämistarkoituksessa.

Tietosuojavaltuutettu voi rikosasioiden tietosuojalain säännösten nojalla tehdä tarkastuksia rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän tiloissa (48 §). Rekisteröidyllä on oikeus pyytää tietosuojavaltuutettua tarkastamaan henkilötietojen ja niiden käsittelyn lainmukaisuus muun muassa sellaisissa kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi ylläpidettävissä henkilörekistereissä, joihin rekisteröidyllä itsellään ei ole tarkastusoikeutta (28–29 §). Tietosuojavaltuutetun toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi varoitus tai huomautus rekisterinpitäjälle tai henkilötietojen käsittelijälle, väliaikaisen tai pysyvän käsittelykiellon asettaminen, määräys tiedonsiirron keskeyttämisestä, määräys henkilötietojen oikaisemisesta tai poistamisesta ja määräys käsittelytoimien saattamisesta määrääjässä lain mukaisiksi (51 §). Tietosuojavaltuutettu voi asettaa määräyksen tehosteeksi uhkasakon (52 §).

Tiedustelutoimintaan kohdistuvissa tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tietosuojavaltuutetun valvontatehtävissä on paljon yhteistä rajanpintaa, minkä vuoksi valtuutettujen välinen sujuva yhteistyö on tärkeää oikeusturvan toteutumisen ja valvontatehtävän tehokkaan hoidon kannalta. Näkemykseni mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tietosuojavaltuutetun yhteistyö on toimivaa ja mutkatonta. Yhdessä on sovittu myös yhteistyön ylläpitämisestä ja kehittämisestä.

Tiedustelutoiminnan valvontaan osallistuu tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintakertomuksessa vuodelta 2021 kuvatulla tavalla (s. 6) myös muita sidosryhmiä. Yhdyn tiedusteluvalvontavaltuutetun toteamaan, että useiden eri valvojien yhteistyöhön perustuva valvontamalli mahdollistaa kattavan ja eri näkökulmista tapahtuvan tarpeellisen valvonnan.

Valvontatoiminnan yhteydessä tehtyjä havaintoja tiedustelutoimintaan liittyvästä henkilötietojen käsittelystä

Rinnakkaisten tehtävien vuoksi saatan valiokunnan tietoon myös tietosuojavaltuutetun toimiston keskeisiä havaintoja tiedustelutoimintaan liittyvien henkilötietojen käsittelyn valvonnasta vuonna 2021. Tietosuojavaltuutetun toimisto suorittaa tarkastuksia kirjallisen tarkastussuunnitelman mukaisesti ja aina tarpeen mukaan. Tarkastussuunnitelmassa määritellään erityisesti ennakolta suunnitellut tarkastuskohteet ja näihin liittyvät tarkastustoimenpiteet.

Tiedusteluvalvontavaliokunnan nimenomaisesta pyynnöstä lausun myös suojelupoliisin vastuulle kuuluvassa turvallisuusselvitysprosessissa tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn valvonnasta.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttö tietosuojavaltuutetun välityksellä

Rikosasioiden tietosuojalain 29 §:n mukaan rekisteröidyllä on oikeus pyytää tietosuojavaltuutettua tarkastamaan henkilötietojen ja niiden käsittelyn lainmukaisuus, jos tämän tai muun lain nojalla rekisteröidyn tarkastusoikeutta on rajoitettu. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (616/2019, *poliisin henkilötietolaki*) 56 §:n mukaan Suojelupoliisin tämän luvun perusteella käsittelemiin henkilötietoihin ei rekisteröidyllä ole lainkaan suoraa tarkastusoikeutta.

Vuonna 2021 apulaistietosuojavaltuutettu on tehnyt kaksi tarkastuskäyntiä Suojelupoliisissa rekisteröityjen pyyntöjen johdosta. Molemmissa tarkastuksissa käsiteltiin 10 tarkastuspyyntöä. Vuosittain apulaistietosuojavaltuutettu vastaanottaa suojelupoliisin toimintaa koskien keskimäärin 20–30 välillistä tarkastusoikeutta koskevaa pyyntöä. Vuoden 2021 tarkastuksissa ei havaittu huomauttamista.

Sotilastiedusteluviranomaisen osalta ei ole tullut rekisteröityjen tarkastusoikeuspyyntöjä tietosuojavaltuutetun toimistolle vuoden 2021 aikana.

Tietoturvaloukkauksia koskevat ilmoitukset

Rikosasioden tietosuojalain 34 §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjän on ilmoitettava henkilötietojen tietoturvaloukkauksesta tietosuojavaltuutetulle, paitsi jos loukkauksesta ei todennäköisesti aiheudu vaaraa rekisteröidyn oikeuksille.

Suojelupoliisi on tehnyt vuonna 2021 yhden tietoturvaloukkausta koskevan ilmoituksen, joissa turvallisuusrekisterin tarkastusoikeuden vastauskirje oli postissa annettu väärälle henkilölle. Tietoturvaloukkauksia koskevat ilmoitukset eivät antaneet aihetta apulaistietosuojavaltuutetun toimenpiteisiin.

Sotilastiedustelutoiminnasta ei ole tullut yhtään tietoturvaloukkausilmoitusta vuoden 2021 aikana.

Tietosuojaa koskevien vaikutusten arviointi ja tietosuojavaltuutetun ennakko-kuuleminen

Rekisteröityjen oikeusturvan toteutumisessa on keskeisessä osassa toiminnan suunnittelu ja henkilötietojen käsittelyyn liittyvien riskien hallinta. Nykyinen tietosuojalainsäädäntö on nimenomaisesti tuonut mukanaan korostetun velvollisuuden rekisteröidyn oikeuksiin kohdistuvien riskien hallintaan. Tietosuojaa koskeva vaikutusten arviointi on lakisääteinen työkalu rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksiin kohdistuvien riskien arviointiin.

Apulaistietosuojavaltuutettuna katson, että suojelupoliisin tiedustelutoiminnan ja sotilastiedusteluviranomaisen osalta rekisterinpitäjien on tarpeen säännöllisesti varmistaa, että tietosuojalainsäädännön mukaiset tietosuojaikutusten arvioinnit ovat ajan tasalla ja lainsäädännön edellyttäessä saatettu tietosuojavaltuutetulle ennakko-kuulemaksi.

Rikosasioden tietosuojalain 20 §:n mukaan rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelevän on kuultava tietosuojavaltuutettua ennen henkilötietojen käsittelyä, jos:

- 1) 20 §:n 2 momentissa tarkoitetun kirjallisen vaikutusarvioinnin mukaan suunnitelluista suoja-toimenpiteistä huolimatta käsittely aiheuttaa merkittävän riskin rekisteröidyn oikeuksille; tai
- 2) tietojen käsittely erityisesti uusien tekniikoiden, mekanismien tai menettelyjen käytämisen johdosta

Suojelupoliisi ei ole tehnyt vuonna 2021 tietosuojavaltuutetun toimistolle rikosasioden tietosuojalain mukaisia ennakko-kuulemispyyntöjä. Myöskään sotilastiedusteluviranomaiselta ei ole tullut tietosuojavaltuutetun toimistolle ennakko-kuulemispyyntöjä. Tietosuojavaltuutetun toimisto tulee seuraamaan tietosuojaikutusten arviointien ajantasaaisuutta ja ennakko-kuulemisvelvollisuuden toteutumista tulevaisuudessa suojelupoliisiin ja puolustusvoimiin kohdistuvissa tarkastuksissa.

Viitaten edellä mainittuun tiedoksi, että tietosuojavaltuutetun toimisto on nostanut asian esiin tarkastuskäynnillään suojelupoliisissa 4.10.2022. Asiassa suojelupoliisia ohjattiin rekisterinpitäjänä kiinnittämään huomiota mahdollisiin tilanteisiin, joissa ennakkokoollemisen tekeminen olisi tarpeellista.

Tarkastustoiminta

Vuonna 2021 suojelupoliisiin tehtiin yksi tarkastus, joka koski velvollisuutta ilmoittaa tietoturvaloukkauksesta toiselle rekisterinpitäjälle rikosasiain tietosuojalain 36 §:n mukaisesti. Tarkastus oli osa laajempaa tarkastusta, joka koski rikosasioiden tietosuojalakia soveltavia viranomaisia. Tarkastus ei antanut aihetta toimenpiteisiin suojelupoliisin osalta.

Tietosuojavaltuutetun toimisto suoritti Puolustusvoimien pääesikunnassa sotilastiedusteluun liittyvän henkilötietojen käsittelyn tarkastuksen tammikuussa 2021, jonka aiheena oli rikosasioiden tietosuojalain 14 §:ssä säädetty osoitusvelvollisuus ja siihen liittyvä dokumentaatio sekä tietosuojalain 4 luvussa säädettyjen rekisteröidyn oikeuksien toteutuminen. Tämän tarkastuksen havainnoista apulaistietosuojavaltuutettu on raportoinut tiedusteluvalvontavaliokunnalle 14.6.2021 päivätyssä lausunnossaan (*Lausunto tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2020, K 10/2021 vp*).

Turvallisuusselvitysmenettelyä koskeva valvonta

Turvallisuusselvitysmenettelyn osalta tietosuojavaltuutetun toimisto teki 27.4.2020 tarkastuksen suojelupoliisissa. Vuonna 2021 tai 2022 ei ole tehty erityistä turvallisuusselvitysmenettelyä koskevaa tarkastusta, eikä vireille ole tullut turvallisuusselvityksiä koskevia rekisteröityjen vireille saattamia asioita.

Vuoden 2020 tarkastus kohdistui erityisesti turvallisuusselvitysprosessia koskevaan sisäisen valvonnan toteuttamiseen ja henkilökunnalle annettuun ohjeistukseen ja koulutukseen koskien erityisesti rekisteritietojen käyttöä ja tarkistamista, tietolähteitä sekä menettelyn päättämistä. Tarkastuksen perusteella voidaan todeta, että henkilötietojen käsittely turvallisuusselvityksissä on järjestetty tarkoituksenmukaisella tavalla, eikä henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta ollut huomautettavaa.

Tarkastuksen lopputuloksena todettiin, että muun muassa rekisterinpitoa ja haastattelujen laatua on kehitetty, myös nuhteettomuusseuranta ja sähköinen hakumenettely oli saatu toimivaksi. Turvallisuusselvityksissä toimeenpannut kehittämistoimenpiteet ovat olleet merkittäviä tietosuojan tason paranemisen kannalta, esimerkiksi rekisterien käytön kehittäminen on vähentänyt riskiä inhimillisten virheiden tekemiseen.

Tarkastuksessa kiinnitettiin huomioita mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Tarkastuksen perusteella apulaistietosuojavaltuutettu esitti, että menettelyä koskevan ohjeistuksen selkeyttä ja helppolukuisuutta voitaisiin arvioida kokonaisuudessaan säännöllisin väliajoin. Tarkastuksessa kiinnitettiin huomiota eräisiin kohtiin, jotka saattavat olla tulkinnanvaraisia (esimerkiksi nuhteettomuusseurannassa Patja-merkintöjen käsittely viranomaisaloitteisena uusimisena ja tiedustelutietosumien osalta yli 10 vuotta vanhempien osumien huomioon ottaminen).
- Esimiesten tekemä valvonta on merkittävä osa valvonnan kokonaisuutta. Esimiesvalvonnan osalta ei ole dokumentoitu suunnitelmia tai tuloksia. Esimiesvalvontaan voitaisiin sisällyttää tehtävä tarkastaa tietty määrä turvallisuusselvityksiä esimerkik-

si vuosittain. Sisäisten tarkastusten yhteydessä tulisi kiinnittää huomioita myös turvallisuusselvitystä koskeviin rekisterimerkintöihin. Olisi tarkoituksenmukaista dokumentoida esimiesvalvonnan toteuttaminen ja ainakin esimiesvalvonnassa esiin tulleet asiat, joissa on todettu epäkohtia tai jotka ovat aiheuttaneet toimenpiteitä.

- Apulaistietosuojavaltuutettu totesi, että ottaen huomioon turvallisuusmenettelyssä käsiteltävien asioiden suuri lukumäärä ja menettelyn merkitys rekisteröidyn oikeusturvan kannalta, olisi sisäisten tarkastusten yhteydessä harkittava tarkastettavien turvallisuusselvitysten lukumäärää lisättäväksi. Henkilötietojen käsittelyn valvonnassa voitaisiin kiinnittää huomioita esimerkiksi niihin lausuntoihin, joissa on käsitelty henkilötietoja, jotka ovat peräisin henkilörekisteristä, johon henkilöllä ei lain mukaan ole tarkastusoikeutta (turvallisuusselvityslain 6 § 3 mom.) tai niihin kysymyksiin, jotka ovat tulkinnanvaraisia.
- Apulaistietosuojavaltuutettu tarkasti myös satunnaisotannan perusteella 30 sellaista turvallisuusselvitysmenettelyssä annettu vastausta, joissa oli tullut esille selvityksen kohteen luotettavuuden kannalta merkityksellisiä tietoja. Tarkastuksen perusteella turvallisuusselvityksissä ei ollut huomauttamista.

Apulaistietosuojavaltuutettu

Hautala Annina
91286222U

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi tarvittaessa tarkistaa tietosuojavaltuutetun toimiston kirjaamosta.